

Dr hab. prof. APS Irena Pospiszyl
Kierownik Zakładu Psychopedagogiki
Resocjalizacyjnej APS
w Warszawie

Warszawa dnia 03.03.2017

Opinia o dokonaniach naukowych, oraz książce dr Agaty Matysiak-Błaszczyk *Więzienne macierzyństwo. Studium socjopedagogiczne* przygotowana na zlecenie Rady Wydziału Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, w związku z otwartym przewodem habilitacyjnym.

W ocenie dokonań zawodowych Pani Doktor Agaty Matysiak Błaszczyk skupię się na trzech kluczowych elementach tego rodzaju postępowania; przebiegu kariery naukowej, osiągnięciach naukowo- dydaktycznych, oraz opinii o książce habilitacyjnej.

Przebieg kariery zawodowej.

Pani Agata Matysiak Błaszczyk od początku swojej kariery zawodowej jest związana z Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Na tej Uczelni przeszła wszystkie swoje najważniejsze etapy rozwoju zawodowego. W roku 2001 uzyskała stopień magistra pedagogiki na Wydziale Studiów Edukacyjnych w roku 2001, na tym samym Wydziale otrzymała stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki w roku 2007 na podstawie rozprawy doktorskiej na temat *Sytuacji życiowej kobiet pozbawionych wolności*. I tutaj także przedstawiła także swoje dokonania naukowe ubiegając się o stopień doktora habilitowanego. Ponadto Pani Doktor ukończyła studia podyplomowe, w zakresie Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji, uczestniczyła w warsztatach naukowych w kilku ośrodkach zagranicznych w Niemczech i jak podaje, współpracowała lub współpracuje ośrodkami naukowymi w Brnie, Bambergu i Ostrawie. Brała też czynny udział w czterech projektach badawczo- popularyzatorskich dotyczących szeroko rozumianego

doskonalenia zawodowego pracowników oświaty, w tym w trzech współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego. Można więc z całą pewnością stwierdzić, że Pani Doktor Agata Matysek-Błaszczak posiada odpowiednie przygotowanie do prowadzenia działalności naukowo-dydaktycznej w ośrodkach akademickich.

Przygotowanie to wykorzystuje w pracy naukowo-dydaktycznej ze studentami, bowiem od jedenastu lat pracuje jako nauczyciel akademicki w kilku uczelniach. Jej podstawowym miejscem pracy jest jak sądzę, Wydział Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu na stanowisku adiunkta. Oprócz tego pracowała w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej im. Komeńskiego w Lesznie, współpracowała z Uniwersytetem Zielonogórskim prowadząc zajęcia na studiach podyplomowych, oraz współpracuje z Wyższą Szkołą Pedagogiki i Administracji. Jej zainteresowania dydaktyczne koncentrują się wokół problemów pedagogiki społecznej, pracy socjalnej, oraz różnych wymiarów nieprzystosowania społecznego i resocjalizacji. W czasie swojej działalności akademickiej wypromowała wielu licencjatów i magistrów, a wreszcie uczestniczy jako Promotor pomocniczy w przewodach doktorskich.

Habilitantka jawi się też jako zaangażowana uczestniczka, życia akademickiego i towarzystw naukowych zarówno w wymiarze działania w akademickich gremiach przedstawicielskich jak i współorganizatorka różnych form kształcenia akademickiego. Pełniła funkcję Wicedyrektora Instytutu Nauk Edukacyjnych w PWST w Lesznie, była Pełnomocnikiem Dziekana WSE, członkiem wielu komisji Uczelnianych, brała udział w zespołach eksperckich, komisjach dotyczących różnych aspektów oceny i doskonalenia jakości kształcenia, aktywnie uczestniczyła w konferencjach naukowych o zasięgu krajowym i międzynarodowym, opracowywała programy kształcenia, działała w komitetach redakcyjnych i radach naukowych. Ponadto jest członkiem kilku towarzystw naukowych. Za swoje zaangażowanie i osiągnięcia była

wielokrotnie nagradzana przez władze Uczelni Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Śledząc przebieg kariery zawodowej Pani Doktor Agaty Matysiak-Błaszczyk widać w sposób oczywisty, że jest to aktywność przemyślana, konsekwentna i pełna zaangażowania

Osiągnięcia naukowe

Do oceny dorobku naukowego Pani Doktor przedstawiła dwie monografie *Sytuacja kobiet pozbawionych wolności* (2010), oraz *Więzienne macierzyństwo* (2016), cztery artykuły w czasopismach recenzowanych, trzydzieści dwa w pracach zbiorowych, cztery artykuły przyjęte do druku oraz współredakcję pięciu książek. Biorąc pod uwagę fakt iż wszystkie pozycje są recenzowane i mają charakter naukowy lub popularno- naukowy można stwierdzić że Autorka zgromadziła odpowiednią liczbę tak fetyszizowanych ostatnio punktów.

Zainteresowania naukowe Pani Doktor Agaty Matysiak-Błaszczyk są wyraźnie skanalizowane i jak się wydaje od samego początku koncentrują się wokół trzech problemów. Pierwszy dotyczy socjalizacji dziewcząt i kobiet nieprzystosowanych społecznie, ze szczególnym uwzględnieniem kobiet w izolacji więziennej. Temu poświęcone są zarówno obie monografie, jak i większość artykułów. Nurt drugi, skupiony jest wokół problemu wykluczenia społecznego młodzieży, ludzi starych, dzieci, czy wreszcie kobiet które opuściły zakłady karne. Wreszcie trzeci dość ciekawy, element zainteresowań naukowych wiąże się z problemem wolności, analizowanym zarówno z punktu widzenia jednostki jak i procesów grupowych. Nie jest to jakaś wyrazista tendencja w zainteresowaniach Autorki, ale artykuł *Problem wolności osoby ludzkiej jako źródła zagrożeń* jest tego dobrym przykładem. Nawiasem mówiąc jest on tak niepodobny do całości twórczości Autorki, że zdumiewa mnie Jej zdolność do twórczej metamorfozy. Sam artykuł jest dość niespójny wewnętrznie, utrzymany w klimacie filozoficznego manieryzmu, pomija wiele ważnych ustaleń z teorii kontroli, czy kształtowania się autonomii jednostki.

Niemniej jednak porusza ważne kwestie wolności różnych złudzeń wolności. Prowokuje do dyskusji i napawa niepokojem.

Większość publikacji ma charakter przeglądowny, lub sprawozdawczy z różnych projektów naukowych. Problem nieprzystosowania społecznego dziewcząt i kobiet, jest wyraźnie głównym obszarem zainteresowania naukowego Pani Doktor i tę konsekwencję oceniam pozytywnie. Sposób prezentacji swoich dokonań naukowych utrzymany jest raczej w metodologii socjologicznej, jednak zarówno tematy jak i konkluzje mają wyraźny charakter pedagogiczny.

Monografia dotycząca sytuacji życiowej kobiet pozbawionych wolności prezentuje wyniki badań autorki na temat cech społeczno-demograficznych oraz adaptacji kobiet pozbawionych wolności do sytuacji więziennej. Ponieważ praca ta jest jak sądzę publikacją rozprawy doktorskiej i przeszła kilka recenzji, więc nie będę poświęcała jej szczególnej uwagi. Dodam tylko, że jest to wartościowe źródło informacji o doświadczeniach socjalizacyjnych kobiet ich osobistych problemach przystosowawczych, sposobie funkcjonowania w więzieniu, relacjach panujących w środowisku więziennym jak i poza nim, lękach kobiet, ich planach na przyszłość i cenionych wartościach. Praca jest metodologicznie dobrze skonstruowana, a wyniki badań przedstawione w sposób klarowny. Mam nieco zastrzeżeń do prezentacji koncepcji wyjaśniających przestępczość kobiet (są dość anachroniczne), ale obiektywnie rzecz biorąc, jest mało współczesnych pozycji, które przedstawiałyby problem przestępczości kobiet w sposób bardziej przystający do rzeczywistości społecznej. Najlepsze tego typu prace powstają w kręgach feministycznych, ale one niestety nie cieszą się w naszym kraju szczególnym powodzeniem.

Warto też podkreślić umiejętności Autorki współpracy z innymi autorami. Świadczą o tym choćby prace zbiorowe redagowane we współautorstwie, jak również liczne inicjatywy związane z organizacją konferencji i projektów badawczych o czym wspominałam wcześniej. Ogólnie rzecz biorąc dorobek

naukowy Pani Doktor Agaty Matysiak- Błaszczuk oceniam pozytywnie zarówno ze względu na konsekwencję w poszukiwaniach badawczych, oryginalne wyniki badań, jak i dojrzały sposób prowadzenia swojej kariery naukowej i pomimo iż prace te mają różną wartość naukową to ostatecznie wypadają zdecydowanie pozytywnie.

Ocena pracy habilitacyjnej

Jako główne osiągnięcie w przewodzie habilitacyjnym Pani Doktor Agata Matysiak-Błaszczuk przedstawiła monografię zatytułowaną *Więzienne macierzyństwo. Studium socjopedagogiczne*. Jest to praca empiryczna o klasycznej konstrukcji, w której część pierwsza poświęcona została osadzeniu problemu w literaturze, część druga opisowi metodologii badań, i część trzecia prezentacji badań własnych. Od razu muszę, wytknąć Autorce brak umiejętności tworzenia dobrych tytułów rozdziałów. Są za długie, przegadane i mało imaginatywne. Na przykład *O teoriach stawania się osób społecznych i ich wspólnotowej obecności we współczesnym dyskursie naukowym*. Nie ma potrzeby zawierać w tytułach całej treści rozdziału (Tym bardziej że dotyczy to wielu rozdziałów). Wystarczy zasugerować co się w nim znajdzie, zaintrygować czytelnika, ukierunkować jego oczekiwania. Zredukowanie wspomnianego tytułu na przykład do: „Stawanie się osobą społeczną” dałoby tę samą informację i byłby trzykrotnie krótsze. Kwestia mało istotna, ale zachęcam Autorkę do uwzględnienia tej uwagi w przyszłości, bo nie wątpię, że będziemy mieli okazję czytać jeszcze nie jedno dzieło Pani Doktor.

W części dotyczącej stanu badań nad problemem Autorka omówiła znaczenie społeczeństwa w osobowym kreowaniu istoty ludzkiej, przedstawiła różne drogi socjalizacji jednostki, dość ogólnie koncepcje wyjaśniające proces socjalizacji, oraz istotę i znaczenie ładu społecznego w kontekście zaburzeń owego ładu. Rozdział jest napisany ładnie choć na dużym poziomie ogólności.

Rozdział drugi dotyczy sytuacji kobiet, które w więzieniu zostają matkami, specyfiki ich potrzeb, doświadczeń socjalizacyjnych, relacji z

nowonarodzonymi dziećmi oraz tymi pozostającymi poza zakładem karnym, problemów adaptacyjnych, oraz specyfiki macierzyństwa w zakładzie karnym. Ogólnie rzecz biorąc, rozdział prezentuje zjawisko w aspekcie psychospołecznym, odwołuje się do istniejących badań oraz koncepcji wyjaśniających, zawiera charakterystykę sytuacji kobiet i dzieci pozostających w zakładzie karnym. Praca opatrzona jest bogatą bibliografią, obejmującą kilkaset pozycji świadcząca o dobrej znajomości problemu który został podjęty.

Pomimo zawartych w tej części pracy treści, ten rozdział rozczarowuje najbardziej. Nie tylko dlatego, że Autorka odwołuje się do modeli międzypokoleniowej transmisji zachowań przestępczych (czy jakichkolwiek) w odniesieniu do niemowląt i dzieci do trzeciego roku życia, co jest dość absurdalne, ale przede wszystkim dlatego że nie uwzględniła w swojej pracy jednego z najistotniejszych wyznaczników rozwoju dziecka jakim jest znaczenie więzi dziecka z opiekunem w pierwszych latach życia dziecka dla jego rozwoju. A przecież bez tego, cała koncepcja pozostawiania noworodka z matką w więzieniu wydaje się jakimś wydumanym, niczym nieuzasadnionym projektem fanatyków macierzyństwa. Tak jednak nie jest. Dzisiaj istnieje potężna wiedza dotycząca znaczenia opiekuna w we wczesnych fazach życia dziecka zawarta m.in. w teoriach związku z obiektem Melanii Klein, Kristal, czy przywiązania Bowlby'ego, Winnicota. Brak tego rodzaju odniesień czyni macierzyństwo więzienne pomysłem mało wiarygodnym, żeby nie powiedzieć okrucieństwem wobec dzieci. Co prawda, Autorka zamieszcza tam jakieś informacje o relacji matki z dzieckiem, ale mają one charakter bardziej postulatyno-intuicyjny niż usystematyzowanej wiedzy. Poza tym nie rozumiem dlaczego w tym właśnie rozdziale Autorka umieściła dane na temat rozwiązań systemowych dotyczących więziennego macierzyństwa w innych krajach skoro cały następny rozdział jest poświęcony właśnie aspektom prawnym i systemowym.

Rozdział trzeci poświęcony został właśnie, prawnym rozwiązaniom oraz organizacji pobytu w więzieniu kobiet w ciąży, które rodzą dzieci w czasie

odbywania kary pozbawienia wolności. Autorka prezentuje prawne podstawy odbywania kary pozbawienia wolności przez kobiety, system organizacji więzień dla kobiet na tle całego więziennictwa w Polsce, skalę zjawiska, oraz prawne rozwiązania dotyczące sytuacji dzieci w zakładzie karnym. Rozdział napisany jest dobrze i interesująco. Uzupełnia go opis funkcjonowania Zakładu w Krzywańcu a także w Grudziądzu (w rozdziale 5). Jak wiadomo w Polsce są dwa zakłady przeznaczone dla kobiet matek dzieci urodzonych w więzieniu właśnie Grudziądz i Krzywaniec. Widać że autorka dobrze porusza się w temacie, zna problem i w sposób przystępny zapoznaje z nim czytelnika. Dla odbiorcy rozdział ten z pewnością będzie bogatym źródłem informacji.

Pozostała część publikacji poświęcona jest metodologii oraz prezentacji wyników badań własnych. Jako cel badań Doktor Agata Matysiak-Błaszczak uczyniła opis sytuacji kobiet które w więzieniu urodziły dziecko i przebywają z nim do trzeciego roku życia. Wybrała metodę jakościową, prezentacje biografii oraz analizę dokumentów. Badania przeprowadziła w ciągu trzech lat wśród 12, z 15 kobiet matek z dziećmi, odsiadujących karę pozbawienia wolności w Domu Matki i Dziecka przy Zakładzie Karnym w Krzywańcu. Osobiście nie jestem zwolenniczką modnego ostatnio trendu w naukach społecznych badań jakościowych jako głównej metody poznawania tego rodzaju zjawisk. Chociaż badania jakościowe dość dobrze ilustrują samo zjawisko i często pozwalają je też lepiej zrozumieć, to jednak nie pozwalają zadowalająco rozpoznać prawidłowości zachodzących w procesach społecznych, zrozumieć tendencji w jakie zmierzają, ani też przewidzieć dynamiki owych zmian. Dlatego najlepsze wydaje mi się łączenie metod ilościowych z jakościowymi. W tym jednak przypadku zostałam przekonana przez Autorkę. W sposób świadomy i rozbudowany uzasadnia Ona swój wybór metody, a co najważniejsze, przebadła prawie całą populację jaka znajdowała się w tym czasie w Zakładzie Karnym w Krzywańcu. Dlatego akceptuję założenia metodologiczne Pani Doktor.

Analiza wyników badań poprzedzona obejmuje opis dwunastu przypadków kobiet pozbawionych wolności. Są to poruszające historie kobiet, najczęściej o niezwykle dramatycznych biografjach, opowiedzianych przez nie same i uzupełnionych o prezentację danych zawartych w aktach osobowych skazanych. Dowiadujemy się z nich m. in. że wszystkie kobiety były ofiarami przemocy, większość pochodziła z toksycznych rodzin, większość ma też za sobą doświadczenia toksycznych związków. Pani Doktor zachowuje oryginalny język narracji, w usystematyzowany sposób prezentuje informacje od badanych, dzięki czemu czytelnik ma szansę porównać losy życiowe badanych kobiet. Każdy opis przypadku opatrzony jest hasłem-kluczem, które mają sygnalizować jak sądzę doświadczenia krytyczne w rozwoju nieprzystosowania. Publikację kończy podsumowanie prezentowanych historii ze szczególnym uwzględnieniem tych elementów narracji, które wiążą się z nieprzystosowaniem badanych, oraz rekomendacje dla praktyki penitencjarnej. To ostatnie niestety nie wybiega poza prawdy obiegowe, jednak wartość samych badań jest niewątpliwa.

Konkluzja i wniosek

Ocena dorobku habilitacyjnego powinna uwzględniać znaczący wkład w rozwój dyscypliny ocenianego autora. Wkładem Pani doktor Agaty Matysiak – Błaszczyk jest niewątpliwie poszerzenie wiedzy na temat przestępczości kobiet ze szczególnym uwzględnieniem jej penitencjarnego wymiaru. Autorka konsekwentnie kieruje swoim rozwojem naukowym w tym właśnie w tym obszarze ujawniając coraz więcej danych na temat specyfiki losów życiowych i postępowania z kobietami skazanymi na karę pozbawienia wolności. Jej poszukiwania badawcze są przemyślane, dojrzałe i świadczą o dużej samodzielności. Że jest to ważny i ciągle mało znany problem, niech świadczy fakt, iż w literaturze przedmiotu istnieje bardzo mało koncepcji wyjaśniających fenomen przestępczości kobiet, a większość istniejących pochodzi z początków ubiegłego wieku, kiedy to zarówno wiedza jak i społeczna sytuacja kobiet była

diametralnie różna od współczesnej. Jedyne koncepcje, które w sposób bardziej przekonujący tłumaczą specyfikę przestępczości kobiet należą do nurtów feministycznych, ale tym z kolei bardzo trudno jest się przebić w przestrzeni publicznej. Mam nadzieję, że Pani Doktor Agata Matysiak Błaszczyk, będzie kontynuowała swoje studia nad nieprzystosowaniem społecznym kobiet i zaskoczy nas jeszcze jakąś spektakularną koncepcją.

Biorąc pod uwagę całość przedstawionych dokonań Pani Doktor Agaty Matysiak Błaszczyk stwierdzam iż osiągnięcia te, oraz Jej aktywność naukowa, spełniają warunki określone w art. 16 *Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* z dn. 14 marca 2003 r. (z późniejszymi zmianami) do ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

Włena Pospiszył